

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวคิดในการทำวิจัย ซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ (Learning)

- 1.1 ความหมายของการเรียนรู้
- 1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
- 1.3 กระบวนการเรียนรู้
- 1.4 ปัจจัยในการสนับสนุนการเรียนรู้
- 1.5 การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

2. การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

- 2.1 ความหมายการถ่ายโยงการเรียนรู้
- 2.2 แนวคิดการถ่ายโยงการเรียนรู้

3. การเรียนแบบประสบการณ์ (Experiential Learning)

- 3.1 ความหมายของการเรียนแบบประสบการณ์
- 3.2 แนวคิดการเรียนแบบประสบการณ์

4. การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

5. ทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitive Theory)

- 5.1 ความหมายของคำว่าปัญญานิยม (Cognition)
- 5.2 ทฤษฎีพัฒนาการเขาว์ปัญญาของ Piaget
- 5.3 ทฤษฎีพัฒนาการเขาว์ปัญญาของ Vygotsky

6. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงปัญญานิยม (Social Cognitive Learning Theory)

7. แรงจูงใจ (Motivation)

- 7.1 ความหมายของแรงจูงใจ
- 7.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

8. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

- 8.1 ความหมายของการประเมินตามสภาพจริง

8.2 แนวคิดการประเมินตามสภาพจริง

9. การท่องเที่ยวทัศนศึกษา (Educational Tourism)

9.1 ความหมาย และความสำคัญของการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

9.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ (Learning)

ความหมายของการเรียนรู้

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2533, หน้า 135) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเราปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด

ส่วน ประสาท อิศรปรีดา (2538, หน้า 196) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์

นอกจากนี้ อารี พันธุ์มณี (2534, หน้า 86) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนไม่ใช่เป็นการตอบสนอง ตามธรรมชาติ หรือสัญชาตญาณ วุฒิกาวะ อุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ ซึ่ง Bloom ได้อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลง เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain)

หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดลอมต่าง ๆ ให้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติ ค่านิยม (Affective Domain)

หมายถึง เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่

บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึนึกคิด ค่านิยม ความสนใจ แล้วได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือ เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทิศนา แคมมณี (2545, หน้า 1) กล่าวไว้ว่า “คำว่า การเรียนรู้ (Learning)

มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ กระบวนการ

เรียนรู้ (Learning Process) ซึ่งหมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของ ผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสาระต่าง ๆ ความหมายในการกระทำ การใช้ทักษะ กระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึก หรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือ การใช้วิธีการเรียนรู้...” จะเห็นได้ว่า ความหมายทั้งสองประการของการเรียนรู้นั้น มีความสัมพันธ์ต่อกัน และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เรียน ในการแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสม กับตนเอง อันส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

กิด้า ธานี ลอต และ เบอนาร์ด เอ็ม ลอต (ชาตรี สำราญ, 2544) กล่าวว่า “ครูจะต้อง ตระหนักว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากประสาทสัมผัสหลาย ๆ อย่าง และต้องมีการวางแผนอย่าง สอดคล้องกันกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี โดยต้องมีโครงสร้างที่จะทำให้เด็ก มีโอกาสที่จะได้สำรวจ และค้นพบการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของเขา โดยมีการช่วยเหลือจากครู และต้อง มีการพิจารณาจากเด็ก จากองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน คือ ทั้งด้านร่างกาย จิตวิทยา และ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนโปรแกรมที่จัดให้เด็กจะต้องออกแบบให้พวกเขาสามารถที่จะ พัฒนาไปในทิศทางที่จะเป็นไปได้มากที่สุด แต่สิ่งหนึ่งที่ครูต้องรู้ก็คือ ความก้าวหน้าของแต่ละ บุคคลนั้นจะมีอัตราและขั้นตอนที่มีลักษณะเฉพาะของเขา... โอกาสในการที่จะให้เด็กได้มี ปฏิสัมพันธ์กับสังคมเป็นสิ่งที่พวกเราควรจะได้จัดให้มีขึ้น และต้องทำให้เด็กสนใจ เพราะ กระบวนการนี้จะเป็นตัวนำเด็กไปสู่การพัฒนา ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจเช่นกัน และถ้าให้เด็กได้ มีการกำหนดทิศทางของตนเองในกระบวนการเรียนรู้ก็จะทำให้พวกเขาสร้างพื้นฐานสำหรับตัวเขา เองและได้ใช้ประโยชน์ไปจนตลอดชีวิตของเขา...”

อีกทั้ง Bruner (อ้างในสุรางค์ โค้วตระกูล, 2533, หน้า 153) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการ เรียนรู้ว่า เมื่อใดที่บุคคลมีความอยากรู้อยากเห็น ก็จะมีพลังผลักดันให้บุคคลเกิดพฤติกรรมสำรวจ สิ่งแวดล้อม และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจนเกิดเป็นการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Learning)

ในการเรียนรู้โดยการค้นพบ เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยมีครู คอยให้การสนับสนุน ให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิด ความคิดรวบยอดในสิ่งที่เรียน ได้ค้นพบกฎหรือความจริงต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะได้รับ คำแนะนำ หรือได้รับข้อมูลพื้นฐานในสิ่งที่เรียนรู้จากครูผู้สอนหรือบุคคลอื่นน้อยที่สุด

กระบวนการเรียนรู้

Mouley (อ้างใน อารี พันธมณี, 2538) ได้จัดลำดับขั้นของกระบวนการเรียนรู้เป็น 7 ขั้นด้วยกัน ดังนี้

1. แรงจูงใจ หมายถึง สภาพที่อินทรีย์เกิดความต้องการ หรืออยู่ในภาวะขาดสมดุลก็จะทำให้เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจ เพื่อผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเพื่อทดแทนภาวะการขาด หรือทำให้อินทรีย์อยู่ในภาวะสมดุล แรงจูงใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในการเรียนรู้และเป็นที่กำหนดทิศทาง และความเข้มของพฤติกรรมให้เกิดขึ้น
2. เป้าหมาย หมายถึง สภาพต่อจากการที่บุคคลเกิดแรงจูงใจแล้ว บุคคลก็จะกำหนดเป้าหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป้าหมายจึงเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรม และนำไปสู่การเรียนรู้ได้ ลักษณะเป้าหมายอาจแตกต่างกัน บางคนอาจเป็นเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระ แต่บางคนอาจกำหนดเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมก็อาจเป็นได้
3. ความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมของอินทรีย์ทางร่างกาย จิตใจ อวัยวะต่าง ๆ ในการเรียนรู้ รวมทั้งความเจริญเติบโตของร่างกาย แรงจูงใจ ความสนใจ ประสบการณ์เดิม เป็นต้น ซึ่งความพร้อมดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ จะช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้แตกต่างกัน บุคคลที่มีความพร้อมมากก็อาจเรียนรู้ได้ดี เป็นต้น
4. อุปสรรค หมายถึง การเผชิญกับสิ่งขวางกั้น หรือสิ่งสกัดกั้น ระหว่างพฤติกรรมกับเป้าหมาย ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย บุคคลจึงเกิดความเครียด ก็จะพยายามหาทางลดความเครียดลง หรือหาวิธีการแก้ปัญหา ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้
5. การตอบสนอง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อแรงจูงใจ เป้าหมาย ความพร้อม หรืออุปสรรค ซึ่งอาจเริ่มด้วยการเลือกตอบสนองที่เหมาะสมหรือแก้ปัญหาให้ดีที่สุด การตอบสนองจะเป็นแนวทางไปสู่เป้าหมาย
6. การเสริมแรง หมายถึง เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองแล้ว ได้รับผลย้อนกลับในทางที่ดี อาจเป็นรางวัลหรือการเสริมแรงในรูปต่าง ๆ เช่น คำชมเชย ความพอใจ ความสำเร็จ ความก้าวหน้า หรืออื่น ๆ ก็จะทำให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง และมีความคงทนในการแสดงพฤติกรรม ดังนั้น การเสริมแรงจึงเป็นการให้ภายหลังจากการที่แสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และทำให้พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยและคงทน
7. การสรุปความเหมือน หมายถึง หลังจากผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายแล้ว เขาสามารถสรุปกฎเกณฑ์ หรือสถานการณ์การเรียนรู้ที่ประสบมา แล้วนำไปใช้ในสถานการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้ เป็นการขยายขอบเขตความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

นอกจากนี้ ประเวศ วสี (2539, หน้า 40-50) ได้พูดถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า ต้องลดการถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียนลงให้มากที่สุด แล้วใช้กระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนามิติทางกาย สังคม จิต และปัญญา ให้เข้มแข็งครบทุกด้านพร้อมกันไป โดยปรับวิธีการเรียนรู้จากที่พระพุทธเจ้าสอน คือ สุตมยปัญญา (ปัญญาที่ได้จากการฟัง = การเรียนรู้) จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ภวานมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) มาเป็นการศึกษาจากการสัมผัสความจริง การศึกษาจากการคิด และการศึกษาจากการเจริญสติ ซึ่งการเรียนรู้ควรใช้ 3 วิธีผนวกกันดังนี้ คือ

1. การศึกษาจากการสัมผัสความจริง

เพราะการสัมผัสความจริงทำให้รู้ความจริง ทำให้ความรู้มีฐานอยู่ในความจริง ไม่ลอยตัว การศึกษาจากการสัมผัสความจริงมี 5 ประเภท คือ

1.1 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ความหลากหลายทางธรรมชาติ จะทำให้รู้ รัก รักษา และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

1.2 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะจากชุมชน ทั้งในชนบท และในเมือง (ดูยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ชุมชน) ทำให้รู้ความจริงทางสังคม และวัฒนธรรม

1.3 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงโดยการทำงาน และการทำงานและกิจกรรม โดยเลือกสิ่งที่ชอบ อาจเป็นอาชีพหรือการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม เป็นการนำเอาการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจสังคมเข้ามาหากัน การศึกษาจะเข้ามามีส่วนแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ พร้อมกันไป เช่น เรื่องครอบครัว โรคเอดส์ และเป็นการฝึกการอยู่และทำงานร่วมกัน หรือการสร้างความสุขเป็นชุมชน รวมทั้งฝึกทักษะในการจัดการ

1.4 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรียะทั้งที่เป็นความงามทางธรรมชาติ และทางศิลปะ เพื่อความสุขและพัฒนาความละเอียดอ่อนทางจิตใจ รวมทั้งเกิดฉันทะในการเรียนรู้ศิลปะยังอยู่ในการทำงานทุกชนิด ที่ถ้าพยายามทำให้ประณีตและงามก็จะเข้ามาพัฒนาจิตใจ การเจริญสติซึ่งจะกล่าวถึงในข้อ 3 ก็จะช่วยให้สัมผัสความงามได้รอบตัว สุนทรียะจึงอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเรามีความเข้าใจ

1.5 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางข้อมูลข่าวสาร สมัยปัจจุบันและอนาคต เป็นสมัยที่ท่วมท้นด้วยข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารมีทั้งที่เป็นจริงและไม่จริง คนสมัยปัจจุบันต้องฝึกให้มีความสามารถในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง และใช้ประโยชน์ได้

จะเห็นได้ว่า แม้เพียงเรื่องการศึกษาจากการสัมผัสความจริงอย่างเดียวก็พัฒนาปัญญาไปมากแล้ว ถ้าประกอบด้วยความคิด ดังจะกล่าวต่อไปดังข้างล่างนี้ ก็ทำให้ปัญญาแล่นไปสู่พลังที่สูงขึ้นอย่างไม่จำกัด

2. ศึกษาจากการคิด

เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์ และต่อเนื่องจากการศึกษาจากการสัมผัสความจริงประกอบด้วย

2.1 ฝึกการสังเกต

2.2 ฝึกการบันทึก (คนไทยเป็นชาติที่ไม่ชอบบันทึก)

2.3 ฝึกการนำเสนอในการประชุมกลุ่ม

2.4 ฝึกการฟัง (ถ้าได้ยินคนอื่นบ้างก็จะฉลาดขึ้นมาก)

2.5 ฝึกการปุจฉา-วิสัชนาในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความแตกฉานทางปัญญา และเกิดวิจารณ์ญาณ รวมทั้งทำให้มีความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือเห็นความงามของความหลากหลายซึ่งเป็นการพัฒนาทางจิตใจที่สูงยิ่ง การปุจฉา-วิสัชนาเป็นการสร้างจริยธรรมไปด้วยในตัว

2.6 ฝึกการตั้งสมมติฐาน และการตั้งคำถาม การตั้งสมมติฐานและการตั้งคำถามเป็นการกระตุ้นให้แสวงหา และสร้างความรู้

2.7 ฝึกแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ตั้งขึ้น โดยค้นหาจากตำรา จากคอมพิวเตอร์ แต่ความรู้บางชนิดก็ไม่มีในตำราหรือคอมพิวเตอร์ แต่มีอยู่ในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ก็ต้องไปคุยกับคนเฒ่าคนแก่ หรือสังเกตดูว่าเขาทำกันอย่างไร นี่เป็นการผนวกการเรียนรู้ทั้งของเก่าและของใหม่ เป็นการศึกษาที่สมานสังคัม ไม่ใช่ทำให้สังคัมแตกแยกเหมือนการศึกษาปัจจุบัน

2.8 การวิจัย ถ้าแสวงหาคำตอบแล้วไม่พบ แต่คำถามมีความสำคัญ แปลว่าไม่มีความรู้นั้นอยู่ในโลกต้องสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยการวิจัย การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาทุกระดับทุกประเภท

2.9 การเชื่อมโยงการเข้าใจตัวเอง ไม่ว่าเรียนเรื่องอะไรครูต้องช่วยทะลอมให้กลุ่มคิดอย่างเชื่อมโยงปัญญาคือการโยงความรู้ได้ยาวไกล แท้ที่จริงสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเชื่อมโยง การคิด เชื่อมโยงเป็นการเข้าถึงธรรม(ชาติ) เมื่อเชื่อมโยงแล้วก็ให้เข้าใจตนเอง (Self Realization) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ใช่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล และควรต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่น และสิ่งอื่นอย่างไรจึงจะมีความถูกต้อง และนี่คือจริยธรรม จริยธรรมไม่เกิดจากการท่องจำ “วิชา” จริยธรรม แต่เกิดในการเรียนทุกชนิด ถ้ากระบวนการเรียนรู้ถูกต้อง

2.10 ฝึกการเขียนบทความทางวิชาการ คนไทยเป็นคนไม่ชอบเขียน และเขียนบทความทางวิชาการไม่เป็น แม้แต่อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ทำให้ขาดเครื่องมือพัฒนาการทางสติปัญญาไปอย่างสำคัญ เพราะการเขียนทำให้ต้องตรวจสอบความรู้อย่างเข้มข้น เนื่องจากข้อเขียนเป็นการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน การเขียนบทความทางวิชาการจึงช่วยสร้างความเข้มแข็งทางสติปัญญา

3. การศึกษาจากการเจริญสติ

การเจริญสติเป็นวิธีการทางปัญญาย่างยอดเยี่ยม และมีประโยชน์สูงสุด แต่การศึกษาไทยไม่นำมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เพราะตามฝรั่ง โดยฝรั่งไม่รู้จักริธีการทางปัญญานิดนี้ การเจริญสติช่วยให้การสัมผัสความจริงและการคิดตรงและคมชัดมากขึ้น เพราะการเจริญสติทำให้จิตเป็นกลาง การเจริญสติทำให้เอาปัญญามาใช้ได้ทัน การเจริญสติป้องกันความผิดพลาด และสกัดกั้นความไม่ดีงามไม่ให้เข้ามาสู่ตัว การเจริญสติทำให้เกิดความสุขอันล้นเหลือ ทำให้สัมผัสความงามอันดำรงอยู่รอบตัว ฉะนั้นในเรื่องการสัมผัสความที่เป็นสุนทรียะดังกล่าวในข้อ 1.4 ข้างต้น ควรมีการเจริญสติเป็นเครื่องส่งเสริมด้วย การเจริญสติยังเป็นเครื่องรักษาสุขภาพ และช่วยให้อายุยืน

นี่คือกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนามนุษย์ทุกมิติ ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญา พร้อมกันไปอย่างเป็นบูรณาการ มนุษย์ทุกคนควรมีโอกาสพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์ โดยมีการเรียนรู้ที่ดี การเรียนรู้ใหม่นี้จะง่ายกว่าเก่า และทำให้เกิดความสนุก เป็นการพัฒนาทั้งผู้เรียน และผู้สอนพร้อมกันไป

รวมทั้ง อุทุมพร จามรมาน (2540, อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 4) ได้กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้มีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การรับรู้ การคิด การประเมิน การเรียนรู้ และมียอดประกอบสำคัญคือ การสังเกต การสงสัย การอยากรู้คำตอบ การแสวงหา การคาดคะเน การหาข้อมูล และการตรวจสอบคำตอบ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารกระบวนการทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคลโดย วิชัย วงษ์ใหญ่ (2540) พบว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมทั้งจะรับหรือเลือกปฏิเสธข่าวสารเทคโนโลยีด้วยวิธีทางแห่งปัญญา คือ กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authenticity Learning) ซึ่งหมายถึง

- กระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ยึดยึดความรู้ และเนื้อหาสาระให้ผู้เรียน
- เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- ผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ รับผิดชอบ และวิเคราะห์วิธีการเรียน กระตุ้นให้

ผู้เรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากกลุ่ม

- ผู้เรียนสร้างความรู้เชิงความคิด และสร้างสรรค์ความรู้

กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงก่อให้เกิด

1. การเรียนรู้ที่สมดุล และมีความสุข เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับ ความดี ความงาม และความจริง โดยผ่านกิจกรรมกลุ่ม และการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม
2. การเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ คิดจำแนก คิดเชื่อมโยง การเรียนรู้วิธีการคิด แก้ปัญหา การคิดคาดการณ์ล่วงหน้า และการคิดสร้างสรรค์
3. การเรียนรู้ที่จะทำและอยู่ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ทักษะทางสังคม
4. การเรียนรู้ที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวให้ดีขึ้น เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาสติปัญญาเต็มศักยภาพ จะสามารถเข้าใจความรู้สึกรักของตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้จักรอคอย รู้จักเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น มีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น รวมทั้งรู้จักรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

5. การเรียนรู้ที่แสวงหาวิธีการเรียน เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะเกิดประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ มีเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับการเรียนที่ดี จะช่วยทำให้ผู้เรียนมีความสุข เรียนรู้ที่จะรู้ เรียนรู้ที่จะทำ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ที่จะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานให้เป็น บุคคลที่รู้วิธีการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงตามแนวคิดดังกล่าว นอกจากนั้น บรูซซี สิริมหาสาคร (2540, อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 11) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จะต้องมุ่งสร้างเจตคติที่ดี หรือฉันทะในการเรียนให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยการปฏิบัติจริง แล้วย่นำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติมาสรุปเป็นความคิดรวบยอด (Concept) หรือทฤษฎีใหม่ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์จริง โดยเน้นความคิดรวบยอดมากกว่าเนื้อหาวิชา (Content) และเน้นกระบวนการการเรียนรู้ (Learning Process) มากกว่าตัวความรู้ (Product) และการศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลภายใต้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participle Learning) หรือการทำงานเป็นกลุ่มแบบประชาธิปไตยเชิงพหุติ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับในความคิด และการกระทำที่หลากหลาย นอกจากนั้น การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด 3 ข. (ชอบ – เชื่อ – ช่วย) ซึ่งผู้วิจัยก็เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวนี้ด้วย

ปัจจัยในการสนับสนุนการเรียนรู้

คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, หน้า 5-6) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ผู้เรียนต้องมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. ครูคำนึงถึงความพร้อมด้านร่างกาย และจิตใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล สร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน การคาดหวังจากสังคม และจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน
4. แหล่งเรียนรู้ต้องมีหลากหลาย และเพียงพอต่อการให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด และความสนใจ
5. ครู และผู้เรียน ต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือ เกื้อกูล ห่วงใย ต่อผู้เรียนอย่างจริงใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ และร่วมกันแก้ไขปัญหา
6. ผู้เรียนมีความเคารพ ศรัทธา ต่อครู มีความใฝ่รู้ รักที่จะเรียนรู้ ครูต้องเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีเรียนรู้ที่ต่างกัน
7. สาระกระบวนการเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้
8. กระบวนการเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญ 9 หมวด และหมวดที่ 4 ถือเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา เพราะว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดหลักว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ตามที่คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ได้กล่าวไว้ คือ

การปฏิรูป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยแนวทาง 4 ขั้นตอน คือ จุดประกาย ขยายความคิด พิชิตความเปลี่ยนแปลง แรงผลักดันสู่ความสำเร็จ

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์ เป้าหมายของการเรียนรู้ คือ ต้องการให้ผู้เรียนดี เก่ง และมีความสุข

ดังนั้น ความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สารกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล ให้มุ่งพัฒนาคน และชีวิต ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

โดยผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมายกิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ ได้คิด ปฏิบัติ ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน ส่วนครูจะเป็นผู้วางแผนขั้นต้นในเรื่องเนื้อหา วิธีการ แก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศ ประสบการณ์ ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ช่วยชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

สรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสำคัญนั้น ต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์จริงตามความสนใจ ความถนัด และวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้ประโยชน์สูงสุด เพื่อผู้เรียนจะได้พัฒนาศักยภาพ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้หลากหลายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ และความรู้ ไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

มาลี จูทา (2544, หน้า 155-156) กล่าวว่า การถ่ายโยงการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคล เพราะว่าผู้เรียนสามารถนำความรู้เดิมมาสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ได้ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้บทเรียนใหม่ได้รวดเร็วขึ้น

ความหมายของการถ่ายโยงการเรียนรู้

การถ่ายโยงการเรียนรู้ หมายถึง การนำผลการเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปใช้ให้เกิดผลกับอีกสถานการณ์หนึ่ง เช่น การนำผลจากการเรียนรู้เรื่องคุณและหาร ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้เรื่องบัญญัติไตรยางศ์ ทำให้เรียนรู้ง่ายขึ้น เป็นต้น

แนวคิดการถ่ายโยงการเรียนรู้

การถ่ายโยงการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การถ่ายโยงทางบวก (Positive Transfer) เป็นการนำผลการเรียนรู้ครั้งก่อนมาสนับสนุนการเรียนรู้ครั้งใหม่ ให้ได้ผลดีและง่ายขึ้น
2. การถ่ายโยงทางลบ (Negative Transfer) เป็นการนำผลการเรียนรู้ครั้งก่อนมาเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ครั้งใหม่ ทำให้เรียนรู้ช้าลง

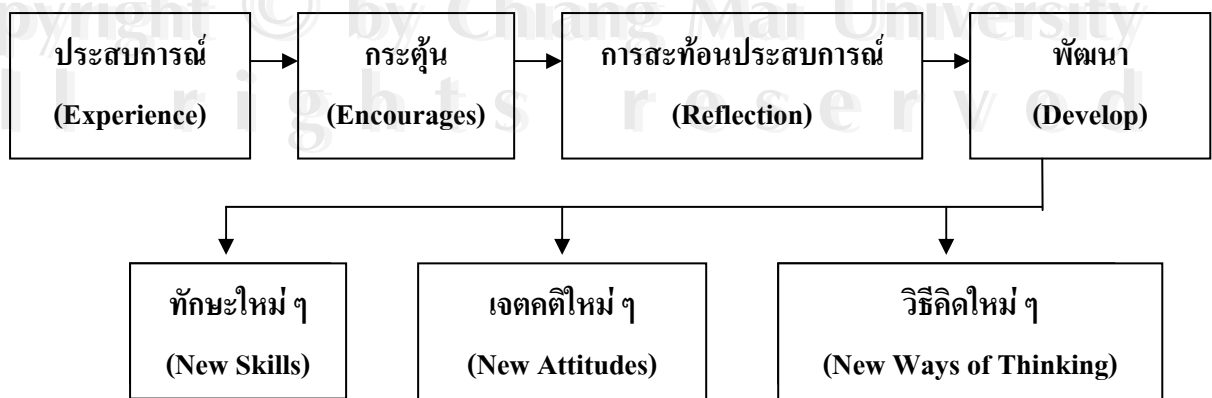
องค์ประกอบที่มีผลต่อการถ่ายโยงการเรียนรู้

1. ระดับความชำนาญของผู้เรียน ถ้าผู้เรียนมีระดับความชำนาญสูง ย่อมจะส่งผลดีต่อการถ่ายโยงการเรียนรู้ได้
2. ความคล้ายคลึงกันของบทเรียน เช่น ผู้เรียนที่รู้วิธีขับจักยานยนต์แล้ว จะช่วยให้การเรียนรู้วิธีขี่รถยนต์ได้เร็วขึ้น
3. ความสมบูรณ์ของความคิดรวบยอด ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้บทเรียน โดยมีความสมบูรณ์ของความคิดรวบยอด จะช่วยในการเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องได้ดีขึ้น
4. การนำไปประยุกต์ใช้ ถ้าผู้เรียนรู้วิธีการนำไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ได้ จะช่วยในการถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ดี

การเรียนรู้แบบประสบการณ์ (Experiential Learning)

ความหมายของการเรียนรู้แบบประสบการณ์

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาธรรม (2544, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบประสบการณ์ว่า หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนถึงต่าง ๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เจตคติใหม่ ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ ๆ สรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แนวคิดการเรียนรู้แบบประสบการณ์

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544, หน้า 39) ได้อธิบายถึงหลักการเรียนรู้แบบประสบการณ์ว่าต้องคำนึงถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 คือ

1. เวลา (Time)

ครูต้องไม่กำหนดเวลาตายตัว แต่ควรยืดหยุ่นเรื่องเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนมีเวลาเพียงพอในการเรียนรู้

2. สถานที่ (Place)

ไม่จำเป็นต้องเรียนในชั้นเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น ครูอาจใช้บริเวณสวนในโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน หรือแม้แต่การใช้เทคโนโลยีต่างๆ เช่น Internet เพื่อเชื่อมโยงนักเรียนสู่โลกรอบตัว

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)

ครูควรสนับสนุน และชี้แนะ ให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนจะได้เห็นคุณค่า เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

4. สื่อการสอนต่าง ๆ (Teaching Materials)

ครูควรใช้สมาชิกในชุมชน สมาชิกในครอบครัวของนักเรียน ผู้รู้ หรือผู้ชำนาญในท้องถิ่น พระภิกษุ ศิลปินท้องถิ่น หรือบุคลากรของรัฐ โดยให้บุคลากรเหล่านั้นได้มีโอกาสให้ความรู้แก่นักเรียน

ขั้นตอนการเรียนรู้แบบประสบการณ์

การเรียนรู้แบบประสบการณ์ประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นประสบการณ์ (Experiencing) เป็นขั้นลงมือ หรือทำกิจกรรมจากสภาพจริง

2. ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นของการพูด-การเขียน

เช่น นำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์มานำเสนอ

3. ขั้นอภิปราย (Discussing) เป็นขั้นของการอภิปรายซักถามเพื่อความเข้าใจ และเพื่อให้ได้แนวคิดต่อการประยุกต์ใช้

4. ขั้นสรุปพาดพิง (Generalizing) เป็นขั้นของการสรุปผลของการเรียนรู้จากทั้ง 3 ขั้น

ข้างต้น ถือเป็นการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองโดยผ่านประสบการณ์ หรือลงมือกระทำ

5. ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying) เป็นขั้นของการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์

ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจัดทำในรูปของโครงการ การทดลอง หรือการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดของการเรียนแบบประสบการณ์นั้น สามารถนำมาใช้กับกระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาได้อย่างดี

การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

ความหมายของการเรียนรู้ตามสภาพจริง

ทิสนา แจมมณี (2545, หน้า 133) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตามสภาพจริงว่าเป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกออกจากบริบท (Context) เป็นการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามสภาพและบริบทจริง ไม่ดึงเอาเรื่องนั้นออกจากบริบทที่เป็นอยู่

แนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

ทิสนา แจมมณี (2545, หน้า 133) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้เรื่องใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีความสัมพันธ์กับบริบทของเรื่องนั้น ๆ การเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อม เป็นการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง จึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. สภาพการณ์จริง ปัญหาจริง เป็นโลกแห่งความจริงซึ่งทุกคนต้องเผชิญ ดังนั้นการให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง จึงเป็นโอกาสที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความจริง
3. การเรียนรู้ความเป็นจริง ของจริง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย เพราะสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ อยากเรียนรู้
4. การให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ทั้งนี้ Gordon (1998, หน้า 390-393) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการเรียนรู้ตามสภาพจริงไว้ ดังนี้

1. ในการเรียนรู้ตามสภาพจริง บุคคลมักเผชิญปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอ และจะต้องตัดสินใจ และการลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ตามสภาพจริง จึงต้องมีปัญหา การคิด การตัดสินใจ การกระทำ และผลของการคิด การตัดสินใจ
2. ในการเรียนรู้ตามสภาพจริงเมื่อมีปัญหาคัดค้านใจแก้ไข บุคคลจะแสวงหาทางแก้ไขโดยใช้ทรัพยากรหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ หรือหามาได้ บุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่ช่วยตนได้ในทางใดทางหนึ่ง จะใช้ทรัพยากรรอบตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา
3. ในการเรียนรู้ตามสภาพจริง บุคคลใช้ความรู้ ทักษะ และเกิดความรู้สึก หรือพัฒนา

เจตคติไปพร้อม ๆ กันตามสภาพจริง บุคคลจะดำเนินการจัดการเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ คิดตัดสินใจ โดยใช้ความรู้ที่มีแสวงหาข้อมูลที่เป็น และตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนเห็นว่าดีที่สุด เหมาะสมที่สุดกับสถานการณ์ ซึ่งการตัดสินใจกระทำนั้น ๆ จะส่งผลให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติอื่น ๆ ตามมาด้วย ดังนั้น การพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ ตามสภาพจริง จึงเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในบริบทตามสภาพจริง ๆ นั้น

4. ในการเรียนรู้ตามสภาพจริง บุคคลจะเลือกรับรู้ และเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่มีความหมาย กับตนเอง ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่บุคคลใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ทักษะในการเข้าใจผู้อื่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ เป็นต้น

จากแนวคิดของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงดังกล่าว จะเห็นว่าการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ผู้เรียนจะเรียนอย่างสนุกและมีความหมาย

ทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitive Theory)

ความหมายของคำว่าปัญญานิยม

สุรางค์ โก้วตระกูล (2544, หน้า 197-198) ได้ให้ความหมายของคำปัญญานิยมว่า เป็น ศัพท์ทางจิตวิทยา ใช้แทนการรู้ - คิดทุกชนิด ตั้งแต่ ความใส่ใจ (Attending) การรับรู้ (Perception) การระลึกได้ หรือจำได้ (Remembering) คิดอย่างมีเหตุผล (Reasoning) จินตนาการ หรือวาดภาพ ในใจ (Imagining) การคาดการณ์ล่วงหน้า หรือการมีแผนรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น (Anticipating) การตัดสินใจ (Deciding) การแก้ปัญหา (Problem Solving) และการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Communicating) นอกจากนี้ปัญญานิยมยังรวมกระบวนการจินตนาการ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว เช่น การจัดกลุ่มสิ่งต่าง ๆ (Classifying) การตีความหมาย (Interpreting) กระบวนการเหล่านี้เป็นกระบวนการที่เราตัดสินใจเหมือนกับความฝัน และจินตนาการต่าง ๆ รวมทั้งเนื้อหาของกระบวนการเหล่านี้เป็นความคิดรวบยอด (Concepts) ความจริง (Facts) และความจำ (Remembering)

จากความหมายของปัญญานิยมที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการท่องเที่ยวทัศนศึกษาที่มีการวางแผนที่ดี และมีเป้าหมายที่ชัดเจน จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีปัญญานิยม ผู้วิจัยจึงจะใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม 2 ท่าน คือ Piaget และ Vygotsky

ทฤษฎีพัฒนาการเชาว์ปัญญาของ Piaget

สุรางค์ โก้วตระกูล (2544) กล่าวว่า ความคิดรวบยอดพื้นฐานตามทฤษฎีพัฒนาการเชาว์ปัญญาของ Piaget พอจะสรุปได้ ดังนี้ คือ บุคคลต้องมีการปรับตัวซึ่งประกอบด้วย

กระบวนการที่สำคัญ 2 อย่าง คือ การซึมซับหรือดูดซึม และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา และระหว่างระยะเวลาดังกล่าวทารก - วัยรุ่น มนุษย์จะสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่ง Piaget ได้แบ่งพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาออกเป็นขั้นใหญ่ ๆ 4 ขั้น คือ

1. ขั้น Sensorimotor (แรกเกิด - 2 ปี)
2. ขั้น Preoperational (18 เดือน - 7 ปี)
3. ขั้น Concrete Operations (อายุ 7 - 11 ปี)
4. ขั้น Formal Operations (อายุ 12 ปี - วัยผู้ใหญ่)

ซึ่งเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น เป็นวัยที่พัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้น Formal Operation ดังนั้น การเรียนรู้แบบประสบการณ์การท่องเที่ยวทัศนศึกษาจึงเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาขั้น Formal Operation ของนักเรียน

ทฤษฎีพัฒนาการเชาว์ปัญญาของ Vygotsky

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2544) กล่าวว่า Vygotsky ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการเชาว์ปัญญาที่เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม สังคม และการเรียนรู้ที่มีต่อพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับจากการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ วัฒนธรรม ฉะนั้น วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรม จะช่วยบ่งชี้ผลผลิตของพัฒนาการของเด็ก สถาบันสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไปมีบทบาทที่สำคัญที่จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของเด็ก

Vygotsky ได้แบ่งระดับเชาว์ปัญญาออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. ระดับเชาว์ปัญญาขั้นเบื้องต้น (Elementary Mental Processes)
2. ระดับเชาว์ปัญญาขั้นสูง (Higher Mental Processes)

จากแนวคิดของ Vygotsky นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นวัยที่จะเริ่มพัฒนาเชาว์ปัญญาขั้นสูง การจัดการเรียนรู้โดยการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทางเชาว์ปัญญาของเด็กตามแนวคิดทฤษฎีนี้

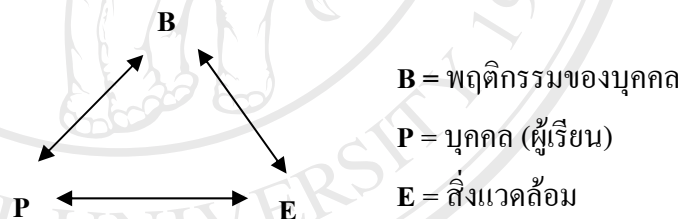
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงปัญญานิยม (Social Cognitive Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงปัญญานิยม (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2544, หน้า 235-238) เป็นทฤษฎีของ Albert Bandura ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ Bandura (1963) จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดย

การสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ ท่านจึงอธิบายว่า การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน Bandura (1969, 1971) จึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ของท่านว่า “ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม” (Social Learning Theory) ต่อมา Bandura ได้ค้นพบจากการทดลองว่า สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต คือ ผู้เรียนจะเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง และผู้เรียนจะต้องสามารถที่จะประเมินว่า ตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่อย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (Metacognitive) Bandura (1986) จึงสรุปว่า การเรียนรู้จากการสังเกตเป็นกระบวนการทางความคิด หรือกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) จึงได้เปลี่ยนชื่อทฤษฎีอีกครั้งหนึ่งเป็น “ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงปัญญานิยม”

สรุปแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงปัญญานิยมมีดังนี้ คือ

1. Bandura ได้ให้ความสำคัญของ อินทรีย์ และสิ่งแวดล้อม เพราะถือว่า การเรียนรู้เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

2. Bandura ได้ให้ความสำคัญแตกต่างของการเรียนรู้ และการกระทำ โดยถือว่า ความแตกต่างนี้สำคัญมาก ซึ่งสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- 2.1 พฤติกรรมตอบสนองที่เกิดจากการเรียนรู้ที่แสดงออก หรือกระทำสม่ำเสมอ
- 2.2 พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออก หรือกระทำ
- 2.3 พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ เพราะไม่เคยเรียนรู้จริงๆ

3. Bandura ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

จากหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย เรื่องการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นได้ เพราะการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทางสังคม และผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

แรงจูงใจ (Motivation)

แรงจูงใจย่อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคล สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็นและเกิดความสนใจเป็นพิเศษได้

ความหมายของแรงจูงใจ

มาลี จูทา (2544, หน้า 151) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า หมายถึง การกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความต้องการ หรือตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เช่น คุณแม่ได้พูดกับลูกว่า คุณแม่จะให้รางวัลแก่ลูกทุก ๆ วิชาถ้าลูกสอบได้ A จะได้เงินรางวัลพิเศษ 1,000 บาท แสดงว่าคำพูดของแม่เป็นการจูงใจให้ลูกตั้งใจเรียน มีความขยันหมั่นเพียร จนสอบได้ A หลาย ๆ วิชาตามความต้องการของคุณแม่เป็นต้น การจูงใจใช้ประโยชน์ได้ทั่วไปทั้งในบ้าน ในโรงเรียน และวงการธุรกิจ

แรงที่มากกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความต้องการ หรือตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้นั้น เรียกว่า แรงจูงใจ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

นอกจากนี้ มาลี จูทา (2544, หน้า 151-152) ยังให้แนวคิดว่า แรงจูงใจสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. **แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation)** หมายถึง แรงจูงใจที่เกิดจากภายในตัวบุคคล ซึ่งมีผลต่อการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามความต้องการ หรือตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ แรงจูงใจภายในมีความสำคัญมากกว่าแรงจูงใจภายนอก เพราะว่าแรงจูงใจภายในเกิดจากความรู้สึกของบุคคล เมื่อบุคคลรู้สึกเช่นใด ก็จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองความรู้สึกของตนเสมอ

2. **แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation)** หมายถึง แรงจูงใจที่เกิดจากภายนอกตัวบุคคล ซึ่งมีผลต่อการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามความต้องการหรือตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ผู้วิจัยเห็นว่า การท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นแรงจูงใจที่สามารถให้ผู้เรียนอยากจะเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ ๆ จะไปทัศนศึกษา เพราะธรรมชาติของมนุษย์ อยากรู้ อยากจะเห็น อยากจะเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ การได้ไปท่องเที่ยวจึงเป็นแรงจูงใจที่ดีและมีประสิทธิภาพ

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

ความหมาย และแนวคิดการประเมินตามสภาพจริง

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544, หน้า 93-96) ได้กล่าวถึงการประเมินตามสภาพจริงว่า

เป็นวิธีการประเมินที่ออกแบบมาเพื่อสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของนักเรียนในสถานการณ์ที่เป็นจริงแห่งโลกปัจจุบัน (Real World Situations) (Popham, 1995) และเป็นวิธีการประเมินที่เน้นงานที่นักเรียนแสดงออกในภาคปฏิบัติ (Performance) เน้นกระบวนการเรียนรู้ (Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การที่จะทำให้นักเรียนบรรลุถึงความต้องการของแต่ละบุคคลได้นั้น วิธีการประเมินตามสภาพจริงจะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเองด้วย (Zessoules & Gardner, 1991) ดังนั้น วิธีการประเมินวิธีนี้จะช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง อาจใช้การสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากผลงานและวิธีการที่นักเรียนทำ (กรมวิชาการ, 2539) หากครูตัดสินใจจะใช้วิธีประเมินตามสภาพจริง ครูต้องคำนึงเสมอว่า หลักสูตร (Curriculum) การเรียนการสอน (Instruction) และการประเมิน (Assessment) จะต้องไปด้วยกันโดยไม่แยกการประเมินออกไปต่างหากเหมือนความคุ้นเคยอย่างเดิมที่ครูทำ แต่จะต้องสัมพันธ์ส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วนเข้าด้วยกัน ซึ่งจะพบว่า แต่เดิมครูมักแยกการประเมินออกจากหลักสูตรและการเรียนการสอน ต่อมาเริ่มคำนึงว่าทั้งสามส่วนควรไปด้วยกัน แต่ยังปรากฏว่ามีบางส่วนยังไม่ไปด้วยกัน ดังนั้น รูปแบบที่ควรจะเป็นก็คือต้องไม่แยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกัน นั่นคือหลักสูตรการเรียนการสอนและการประเมินเป็นกระบวนการที่ดำเนินควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่องตลอดการจัดการเรียนการสอน

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) หรือการประเมินจากทางเลือกใหม่ (Alternative Assessment) เป็นการประเมินที่ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลายวิธี ตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อจะตรวจสอบคุณภาพของงานของนักเรียนหรือของโปรแกรมวิชา (Mitchell, 1992) ดังนั้น การประเมินดังกล่าวต้องอาศัยหลักการที่ว่านักเรียนต้องมีการลงมือกระทำหรือปฏิบัติ หรือแสดงออกเพื่อแสดงถึงความเข้าใจ และเพื่อแสดงออกถึงทักษะจากการเรียนรู้ ตลอดจนการแสดงถึงกระบวนการหรือวิธีการที่นักเรียนใช้ (Baker O'Neil & Linn, 1993, อ้างใน สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ, 2544)

ยุทธวิธีของการประเมินตามสภาพจริงจะใช้การกระตุ้น เพื่อท้าทายผู้เรียนให้แสดงออกในภาคปฏิบัติ โดยบูรณาการความรู้และประดิษฐ์ชิ้นงาน รวมถึงการพัฒนาการเขียนเป็นรายงาน และการนำเสนอด้วยปากเปล่าแทนการท่องจำในรูปของการระลึกได้ (Recall) หรือการจำได้ (Recognition) เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเนื้อหาที่ได้ท่องจำ เหตุที่เรียกว่าเป็นการประเมินตามสภาพจริงก็เพราะการประเมินโดยวิธีนี้ ผู้เรียนต้องแสดงหรือสาธิตให้เห็นว่าผู้เรียนทำอะไรได้บ้าง เช่นเดียวกับวิธีการที่ผู้คนในสังคมนอกโรงเรียนทำได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องพิสูจน์โดยการแสดงออกให้

เห็นโดยชัดเจนแทนการทำแบบทดสอบแบบเลือกตอบ ซึ่งเป็นการโต้ตอบกับข้อเท็จจริงที่ได้
ท่องจำมา นอกจากนี้การประเมินจากสภาพจริงนั้น ผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมได้หลายอย่าง เช่น
การทดลองโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทำการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ เขียนเรียงความและ
รายงาน อ่านและแปลความหรือวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดี หรือแก้ปัญหาโจทย์คณิตศาสตร์ที่
เกี่ยวข้องกับโลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนในระดับอนุบาลหรือ
ประถมศึกษาชั้นต้น ๆ รูปแบบของการประเมินจากสภาพจริงนั้น ครูอาจต้องอาศัยการสังเกต
การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับงานหรือการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อประเมินว่านักเรียนอ่าน เขียน
หรือพูดอะไรได้บ้าง และมีวิธีการอย่างไร แทนการใช้แบบทดสอบไปวัดผล ครูจะต้องจับตามดูเด็ก
ที่การปฏิบัติงาน ทั้งการอ่าน การเขียน และการสนทนาพูดคุย นอกจากนี้ครูต้องมีการพบปะ
พูดคุยกับผู้ปกครองและนักเรียนเกี่ยวกับพัฒนาการด้านการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกโรงเรียน
และหาวิธีการที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน
ผู้บริหารและครูที่ได้ปฏิรูปการประเมินผลตามแนวสภาพจริง มีความต้องการที่จะแสวงหาแนวทาง
ที่จะบอกผู้เรียนว่านักเรียนเรียนรู้ได้อย่างไร (How students learn) และบอกได้ว่านักเรียนได้เรียนรู้
อะไรแล้ว (What they have learned) วิธีการเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนให้มี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คณะผู้บริหารและครูต้องการให้นักเรียนได้ทำงานหรือเรียนรู้สิ่งที่ท้าทายและ
ซับซ้อนขึ้นกว่าการเรียนรู้แบบเดิม และต้องการให้ผู้เรียนได้สามารถบูรณาการสิ่งที่เรียนรู้เข้า
ด้วยกันได้ ตลอดจนนำสิ่งที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ และสามารถสร้างสรรค์ผลงาน
การเรียนรู้ได้อีกด้วย

ยุทธวิธีการประเมินตามสภาพจริงนั้น นอกจากจะเน้นที่จำนวนผลผลิตที่นักเรียนได้
จัดทำแล้ว ยังเน้นที่เรื่องความสามารถทางสติปัญญา กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
บุคคล การแก้ปัญหาและงานภาคปฏิบัติในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย สรุปว่าการประเมินตาม
สภาพจริงนั้น ผู้เรียนต้องแสดงออกให้เห็นถึงการเรียนรู้ซึ่งเน้นในเรื่องการนำไปใช้ และการสร้าง
องค์ความรู้ได้มากกว่าการเน้นที่การระลึกหรือจดจำ หรือการหาคำตอบที่ถูกจากแบบทดสอบ
การประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินที่มีบริบท เช่น สามารถบอกเหตุ - ผล อธิบายขยาย
ความเพิ่มเติมได้ วิเคราะห์วิจารณ์ได้อย่างกว้างขวาง แต่แบบทดสอบชนิดเลือกตอบจะขาดบริบท
ดังกล่าวข้างต้น

การประเมินจากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง จำเป็นจะต้องมีเครื่องมือประเมิน
และวิธีการประเมินหลากหลาย เครื่องมือที่สำคัญ คือ “การสังเกต” Gardner (1983)

องค์ประกอบสำคัญในการประเมินในสภาพความเป็นจริง (Authentic Assessment) คือ การจัดเก็บเอกสารข้อมูล (Documentation) ของผลงาน และกระบวนการแก้ปัญหาของนักเรียน มีวิธีการเก็บเอกสารข้อมูลดังนี้

ระเบียบพฤติกรรม เช่น มีสมุดบันทึกประจำวัน และบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนทั้งด้านวิชาการ และไม่ใช่วิชาการ ตลอดจนสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนของนักเรียน

ตัวอย่างผลงาน เก็บตัวอย่างผลงานของนักเรียนไว้ในแฟ้ม ตัวอย่างนี้อาจจะเป็นรูปถ่ายสำเนาของผลงาน ถ้านักเรียนต้องการเก็บฉบับตัวจริงไว้

แถบเสียง ใช้แถบเสียงบันทึกการอ่านหรือการพูด ตลอดจนการเล่าเรื่อง การอภิปราย หรือการร้องเพลง การเล่นเกมของนักเรียน

วิดีโอเทป ใช้วิดีโอเทปบันทึกพฤติกรรมและกิจกรรมของนักเรียนไว้ เช่น การแสดงละคร การแข่งกีฬา

ถ่ายภาพ ครูควรมีก้องถ่ายภาพไว้ประจำเพื่อถ่ายภาพผลงานที่เก็บไว้ไม่ได้ เช่น ผลงานโครงการวิทยาศาสตร์ ผลงานศิลปะ ฯลฯ

บันทึกประจำวันของนักเรียน นักเรียนเขียนบันทึกประจำวันถึงประสบการณ์ ความรู้สึกรับรู้ การเขียนต่าง ๆ ในสมุดบันทึก

บันทึกความก้าวหน้าของนักเรียน นักเรียนมีสมุดบันทึกความก้าวหน้า เช่น จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และการบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย

สังคมมิติ ครูสังเกตและบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนทั้งด้านบวกและด้านลบ

การทดสอบแบบไม่เป็นทางการ สร้างแบบทดสอบเพื่อจะทราบว่านักเรียนได้อะไรบ้าง มิใช่ทดสอบว่านักเรียนไม่รู้อะไร

การใช้แบบทดสอบมาตรฐานอย่างไม่เป็นทางการ ครูอาจนำแบบทดสอบมาตรฐานใช้ทดสอบอย่างไม่เป็นทางการโดยยืดหยุ่นเวลา มีการอ่านคำถาม และให้มีการซักถาม และการตอบอาจให้เป็นในรูปแบบของการเคลื่อนไหว เพลง ภาพวาด หรืออื่น ๆ เพื่อจะทราบว่านักเรียนมีความรู้จริง ๆ อย่างไร

การสัมภาษณ์นักเรียน ครูสัมภาษณ์นักเรียน และเก็บบันทึกการสัมภาษณ์แต่ละครั้งไว้ในแฟ้มของนักเรียน

การประเมินแบบอิงเกณฑ์ ใช้วิธีการประเมินแบบอิงเกณฑ์ ไม่อิงกลุ่ม หรือเปรียบเทียบกันในกลุ่ม

แบบสำรวจ ครูทำแบบสำรวจถึงสิ่งที่ทำได้ หรือเนื้อหาที่เข้าใจแล้ว เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนทำได้ถึงขั้นใด

บันทึกปฏิทินประจำวัน ให้นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันทำปฏิทินประจำวันว่าในวันหนึ่ง ๆ ทำอะไร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริง เป็นส่วนหนึ่งในการประเมิน กระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของนักเรียน

การท่องเที่ยวทัศนศึกษา (Educational Tourism)

ความหมาย และความสำคัญของการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

การท่องเที่ยวทัศนศึกษา หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้เป็นการเรียนรู้ ด้วยการเห็น หรือเป็นการศึกษานอกสถานที่ เพื่อทำกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้ร่วมในการท่องเที่ยวได้รับ ประสบการณ์ตรงจากการท่องเที่ยวทัศนศึกษา โดยการสังเกตสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง หรือสังเกต จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533)

การท่องเที่ยวทัศนศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์มากขึ้นนอกเหนือจากที่ได้รับจาก ห้องเรียน ปัจจุบันถือเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมในหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์ต่าง ๆ จากของจริงโดยตรง นอกจากนั้นการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นเทคนิคของ การเรียนการสอนอย่างหนึ่งซึ่งจะสามารถพัฒนาความสนใจ และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ เป็นอย่างดี

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

การท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533)

1. การท่องเที่ยวทัศนศึกษาโดยไม่พักค้างแรม

การท่องเที่ยวทัศนศึกษาโดยไม่พักค้างแรม เป็นรูปแบบการจัดท่องเที่ยว ทัศนศึกษาที่นิยมในสถานศึกษา เพราะขั้นตอนในการจัดไม่ยุ่งยาก และเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก ครั้งละไม่เกิน 100 บาท ต่อคน การขออนุมัติสำหรับการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาประเภท ไม่ค้างแรม ต้องทำในระดับของสถานศึกษา ส่วนใหญ่จะจัดในวันธรรมดา ช่วงปิดภาคเรียน

2. การท่องเที่ยวทัศนศึกษาโดยพักค้างแรม

การท่องเที่ยวทัศนศึกษาโดยพักค้างแรม เป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่มี ขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อน เพราะต้องคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยของนักเรียน สถานที่พักแรม ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และจะต้องมีการขออนุมัติระดับกรม ส่วนใหญ่การจัดการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาประเภทค้างแรมจะจัดในช่วงปิดภาคเรียน เพราะต้องใช้เวลาในการเดินทางและค้างแรม หลายวันจะได้ไม่กระทบกับเวลาเรียน

ผู้จัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชนแบ่งเป็น 5 กลุ่มใหญ่ คือ

1. สถานศึกษา
2. หน่วยงานของรัฐ และเอกชน
3. บริษัทนำเที่ยว
4. ผู้ปกครอง
5. เยาวชนจัดเอง

ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบค้างแรมของนักเรียนซึ่งจัดโดยสถานศึกษา

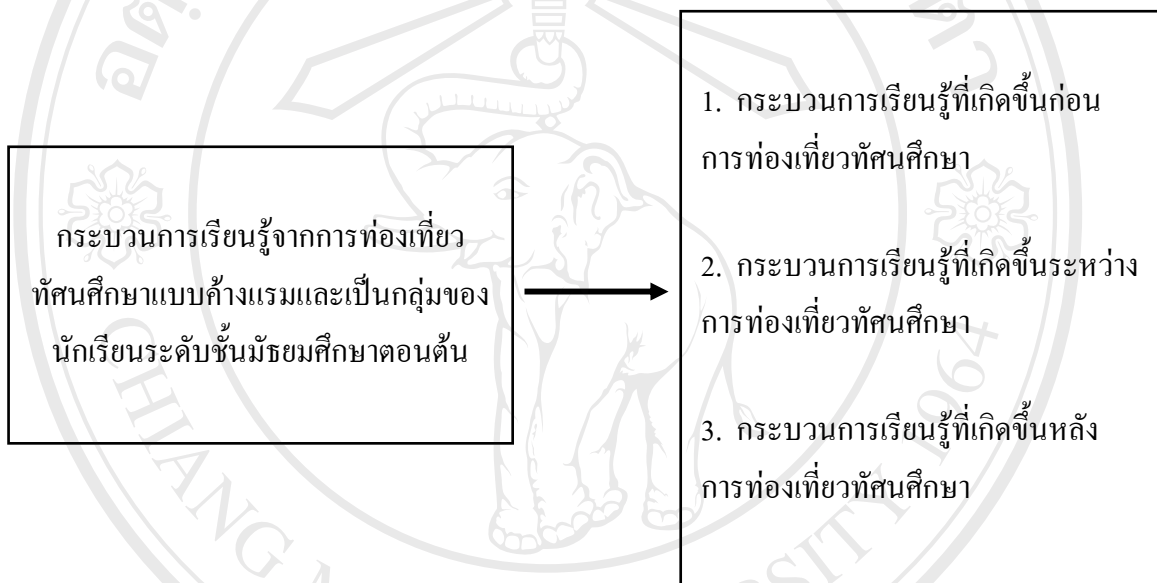
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อหาแนวทางพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับเยาวชน ซึ่งได้ศึกษาถึงสภาพของการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาสำหรับเยาวชน ความต้องการ และเจตคติของเยาวชน ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ ที่มีต่อการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชน ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชน ซึ่งเป็นการศึกษารอบคลุม 21 จังหวัด ในทุกภาคของประเทศ ซึ่งพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ เป็นประเภทไม่ค้างแรม และค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มาจากการเก็บเงินเยาวชน เงินสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่ได้จากงบประมาณน้อยกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณทั้งหมด แหล่งท่องเที่ยวที่เยาวชนไปท่องเที่ยวทัศนศึกษา คือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ และอุทยานแห่งชาติ แหล่งข้อมูลหลักเกี่ยวกับการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หนังสือนำเที่ยว และบริษัทนำเที่ยว ในด้านเจตคติของผู้ปกครองที่มีต่อการท่องเที่ยวทัศนศึกษา พบว่า ผู้ปกครองเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของการไปท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชน คือ ร้อยละ 86 คิดว่าเยาวชนจะได้รับความรู้และพบเห็นสิ่งใหม่ ๆ และร้อยละ 68 เชื่อว่าเยาวชนจะมีความรอบรู้กว้างขวาง นอกเหนือจากที่ได้เรียนมาในระบบโรงเรียน และในความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ร้อยละ 91 ของผู้ปกครองเห็นว่าสถานศึกษาควรเป็นผู้รับผิดชอบจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาให้แก่เยาวชน

จากการค้นคว้างานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยไม่พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาโดยตรง ดังนั้น จึงมีความสำคัญ และจำเป็นที่จะศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้าง
กรอบแนวความคิดเพื่อการวิจัยครั้งนี้ พอจะสรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

กรอบแนวความคิดการวิจัย

แผนภูมิ : ภาระงานการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของนักเรียน